

НАРИС З ІСТОРІЇ БЛАГОДІЙНИЦТВА В ДОРАДЯНСЬКОМУ СІМФЕРОПОЛІ

Антон Савочка

Сімферополь к. XIX ст.

З початком двадцять першого сторіччя в Україні спостерігається бурхливе зростання інтересу до історії благодійництва. В період з 2001 по 2007 рік захищено понад десять кандидатських дисертацій, присвячених цій темі. Серед найвизначніших праць відзначимо дослідження київських вчених Н.А. Колосової “Благодійницька діяльність в культурі України (кін. XX — поч. XXI ст.)” [1], а також Ф. Я. Ступака “Діяльність благодійних товариств Києва другої половини XIX — початку XX століття” [2]. Саме праця Федора Ступака була однією з перших спроб дослідження приватного благодійництва у Києві. Серед останніх досліджень необхідно назвати монографію “Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII — 60-е гг. XIX ст.” І. С. Гребцової та В. В. Гребцова [3].

Зацікавленість історією благодійництва в Україні обумовлена комплексом чинників. По-перше, філантропія як значний соціокультурний феномен досліджується на теренах СНД лише з кінця вісімдесятих років, оскільки до того часу благодійництво сприймалась як явище, що властиве лише класовому суспільству. По-друге, система приватного благодійництва у нашій країні з’явилась лише після здобуття Незалеж-

ності. На сьогодні існує гостра потреба аналізу історичного досвіду минулих поколінь у галузі філантропії для формування ефективної системи соціального захисту.

На жаль, питання історії благодійництва в Автономній республіці Крим досліджується досить кволо. Існує лише невелика кількість публікацій, присвячених громадській опіці в дорадянському Сімферополі [4]. Праць, що мають комплексний підхід до вивчення приватного благодійництва в Таврійській губернії, нами не було виявлено.

Будинок мандрівника О.С. Таранова-Белозьорова

А.М. Адлерберг

Перша добродійна установа з'явилася в Таврійській губернії у 1822 році. Заклад мав назву “Будинок мандрівника О. С. Таранова-Белозьорова”. Засновники цього будинку назвали його на честь підполковника Олександра Степановича Таранова-Белозьорова, який заповів гроші на будівництво в Сімферополі добродійної установи [5]. Цей заклад ми можемо назвати унікальним, оскільки на той час подібна установа існувала лише в Москві (“Будинок мандрівника графа Шереметьєва”). У якості закладу, що надає притулок для людей похилого віку або невиліковно хворих, будинок проіснував до 1918 року. Його будівля збереглась і донині (у наш час тут розташовано медичний коледж).

В історії закладу є чимало славних сторінок. Саме тут оперував впродовж Кримської війни відомий хірург Микола Іванович Пирогов, а під час кровопролитної війни з Туреччиною 1877–1878 рр. у цьому будинку розмістився лазарет для поранених російських солдатів. У період Великої Вітчизняної війни тут надавали допомогу пораненим радянським бійцям.

Події Кримської війни вплинули на розвиток доброчинності в Таврійській губернії. Оскільки на її теренах з'явилась велика кількість сиріт, інвалідів та безпритульних, перед міською владою постала гостра потреба

у будівництві притулків та лікарень, де була б можливість розмістити всіх нужденних. Найжвавіше цей процес проходив у Сімферополі — вже 1 лютого 1854 року відкрилась лікарня для бідних євреїв міста [6].

Єврейська лікарня

Одна з найвідоміших благодійних установ Сімферополя — притулок графині А.М. Адлерберг, який вона відкрила в губернському центрі у 1855 році. Амалия Максиміліанівна була досить відомою особою. Її чоловік — Володимир Федорович, був військовим губернатором Таврійської губернії під час Кримської війни. Крім того, графиня була музою відомого російського поета Федора Івановича Тютчева, з яким вона познайомилася ще замолоду. Саме їй він присвятив один із найкращих своїх віршів — “Я помню время золотое...” [7].

З 1869 року притулок, відкритий графинею Адлерберг, знаходився в самому центрі Сімферополя. Сьогодні вулиця, на якій розташовано будівлю притулку, має назву Пушкінської. Але колись вона називалася

Притулок гр. Адлерберг

На розі Пушкінської та Єкатерининської

Приютінською. До притулку приймали дівчат з 3 до 16 років — там їх навчали грамоті, рукоділлю та куховарству. Ця благодійна установа відома також завдяки видатному історичному Арсенію Івановичу, який тривалий час був її директором. Саме він найдокладніше виклав історію притулку — від заснування і до початку ХХ ст.

Притулок для бездомних хлопчиків Сімферополя побудували згодом, у 1864 році. Він одержав ім'я на честь засновника — Андрія Яковича Фабра, який заповів усі свої гроші на спорудження притулку для дітей. Його вихованцями були хлопчики від чотирьох до тринадцяти років, яких навчали ремеслам та грамоті, — найбільш талановиті з них навіть отримували стипендії. Притулок проіснував близько шістдесяти років, але провулок, де він знаходився, досі називається Фабрським.

Вул. Пушкінська (колишня Приютінська)

Завершуючи розповідь про благодійні установи Сімферополя, неможливо обійти увагою притулок для малолітніх злочинців, відкритий 1888 року. Своім існуванням він завдячує Івану Костянтиновичу Айвазовському, Семену Езровичу Дувану та іншим видатним громадським діячам Таврійської губернії, які доклали значних зусиль до збирання коштів та будівництва притулку. Заклад відіграв важливу роль у покра-

щенні криміногенного стану в місті — тут малих злочинців перевиховували на добропорядних та працелюбних громадян.

Наприкінці ХІХ — на початку ХХ сторіччя Сімферополь зазнав справжнього буму благодійництва. За короткий час в губерньському центрі було засновано понад тридцять благодійних товариств. Провідну роль в їх структурі відігравало Сімферопольське благодійне товариство, яке було засновано в 1870 році. На гроші цієї установи існували притулки, богадільня, школи, ясла. Причому значна їх частина розміщувалася на Приютінській вулиці, яка на той час перетворилася на справжнє серце благодійництва Таврійської губернії [8].

Провулок Фабра

Надзвичайно активно займалися доброчинністю громади національних меншин Сімферополя. Були створені добродійні товариства, що надавали допомогу нужденним грекам, караїмам, кримчакам, татарам. Серед них бурхливою діяльністю відзначалася єврейська громада міста. Найбільшими філантропічними організаціями були: “Товариство допомоги бідним євреям”, “Товариство допомоги жіночому єврейському училищу” та інші.

Окрім національних меншин, благодійницькою діяльністю займалися і релігійні громади міста. “Римо-Католицьке благодійне товариство”, “Товариство допомоги бідним мусульманам”, “Православне церковне братство Володимира Рівноапостольного та Олександра Невського” надавали допомогу нужденним за конфесійною ознакою.

Надзвичайно гострим у Таврійській губернії було питання освіти. Малозабезпечені родини не мали можливості дати своїм дітям гарну освіту. У цих умовах значно активізувалося відкриття благодійних товариств, що надавали допомогу незаможним учням та вчителям. Серед найбільших організацій

цього типу були: “Товариство допомоги бідним учням Сімферопольської гімназії”, “Товариство допомоги бідним вихованцям Сімферопольського Миколи II реального училища”, “Таврійське товариство допомоги бідним учням”. Ці товариства оплачували навчання учнів, купували для них книжки та одяг.

У періоди стихійних негараздів мешканці Сімферополя створювали благодійні товариства, що надавали допомогу постраждалим. Так, під час епідемії холери, що спалахнула в губернії у 1910 році, було організовано товариство, що надавало допомогу сиротам та всім, хто постраждав від епідемії. У роки Першої світової війни громада міста також не лишалася осторонь від лиха, що спіткало Російську імперію. Єврейська спільнота створила “Сімферопольське благодійне товариство допомоги постраждалим від війни”. Ця організація надавала допомогу ветеранам та інвалідам війни, а також тим, хто залишився без годувальників.

На жаль, систему приватного благодійництва було ліквідовано за часів жовтневої революції та громадянської війни. Більшість мешканців міста, що брали активну участь у добродійних заходах, або були знищені як “класово чужі елементи”, або іммігрували, рятуючись від “червоного терору”.

Таким чином, приватне благодійництво у Сімферополі набуло за дорадянського періоду значного розвитку. Майже усі прошки населення, що потребували допомоги, мали змогу її одержати незалежно від віросповідання чи етнічної належності. Завдяки цьому рівень соціальної напруги в губернському центрі був у край низьким. Наприкінці XIX сторіччя громаді міста вдалося створити надзвичайно ефективну систему надання матеріальної та моральної підтримки усім нужденним. На жаль, у Сімферополі початку XXI сторіччя така система відсутня. Хотілося б вірити, що безцінний досвід минулих поколінь допоможе мешканцям сучасного міста відновити та покращити її.

Література

1. *Колосова Н. А.* Благодійницька діяльність в культурі України (кін. XX — поч. XXI ст.) в контексті вітчизняних і європейських традицій: Автореф. дис...канд. істор. наук / 17.00.01 — Історія України; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. — К., 2006. — С. 16.
2. *Ступак Ф. Я.* Діяльність благодійних товариств Києва другої половини XIX — початку XX століття.: Дис... канд. іст. наук / 07.00.01 — Історія України; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1997. — 210 с.
3. *Гребцова И.С. Гребцов В.В.* Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII — 60-е гг. XIX ст. — Одеса: Астропринт, 2006. — 320 с.
4. *Бобкова О.М.* Организация и деятельность Сиротского дома тайного советника А. Я. Фабра / Культура народов Причерноморья. — 2007. — № 85. — С. 100–105; Савочка А. Н. Благотворительные заведения досоветского Симферополя (XIX — начало XX в.) / Историческое наследие Крыма. — 2007. — № 18. — С. 144–156.
5. *Маркевич А. І.* З культурної минувшини Криму XIX ст.: Короткі нариси // Непомнящий А. А. Арсений Маркевич: Страницы истории крымского краеведения. — Симферополь: Бизнес-Информ, 2005. — С. 402.
6. *Святский Н.А.* История богоугодных заведений и благотворительных обществ города Симферополя / Третья учебная экскурсия симферопольской мужской гимназии: Симферополь и его окрестности / сост. Ф.Ф. Лашков. — Симферополь, 1890. — С. 132.
7. *Долгополова С.* “Я помню время золотое...” / Наше наследие. — 2003. — № 68. — С. 58–59.
8. *Отчет Симферопольского благотворительного общества за 1887 год.* — Симферополь, 1888. — С. 4–5.